ทำไมจึงต้องมีการจัดระเบียบสังคม ?

ผศ.ดร.ดิเรก นุ่นกล่ำ
อาจารย์ประจำวิทยาเขตนครศรีธรรมราช

บทนำ

มนุษย์แต่ละคนมีความต้องการที่ไม่เหมือนกัน เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม, เป็นสังคม, ประเทศชาติจึงมีพฤติกรรมการแสดงออกต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการที่แตกต่างกันแต่ถึงกระนั้น มนุษย์ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้ทั้งหมด จึงต้องแสวงหาแนวทางที่จะได้มาซึ่งความต้องการนั้นด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การชุมนุมเรียกร้อง การประท้วงหยุดงาน หรือโดยวิธีการอื่นใด แต่การแสดงออกจำต้องไม่กระทบกระเทือนต่อบุคคลอื่นอันก่อให้เกิดผลร้ายต่อสังคมโดยรวม ด้วยเหตุนี้ สังคมจึงต้องมีการจัดระเบียบสังคมขึ้นเพื่อให้สมาชิกปฏิบัติร่วมกันหรือเพื่อเป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

ความหมายของการจัดระเบียบสังคม

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ "การจัดระเบียบสังคม" ไว้ดังนี้

Reonard Broom, and Philip Selznick, (๑๙๗๑:๑๔) การจัดระเบียบสังคม (Social organization) หมายถึงแบบแผนความสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่มอันเป็นผลจากกระบวนการทางสังคม (Social Process) ได้แก่การแข่งขัน ความขัดแย้ง ผลประโยชน์ ความร่วมมือกัน การประนีประนอมกัน การปฏิรูป จึงทำให้มีการจัดระเบียบสังคม อันเกิดขึ้นจากปฏิกิริยาโต้ตอบต่อกัน เป็นประจำวันของบุคคลแต่ละกลุ่ม เช่น การตอบโต้ทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

สุพิศวง ธรรมพันธา, (๒๕๔๓ : ๕๕) ได้ให้ความหมายไว้ว่า "การจัดระเบียบสังคม" หมายถึง การจัดระบบหรือโครงสร้างของสังคมที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์จนเกิดความสงบสุขทางสังคมขึ้น ซึ่งย่อมต้องมีการพัฒนา ปรับปรุง และเลือกสรรแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกตลอดทั้งระเบียบวิธีการควบคุมทางสังคมที่มีประสิทธิผล กำหนดให้เป็นแนวทางปฏิบัติของมวลสมาชิก

สรุปได้ว่า "การจัดระเบียบสังคม" หมายถึง การจัดระบบระเบียบ กติกา กฎเกณฑ์ ประเพณี และแบบแผนของสังคมเพื่อให้สมาชิกยึดถือปฏิบัติร่วมกันในการดำเนินชีวิตเพื่อความสงบสุขและมั่นคงของสมาชิกและสังคมนั่นเอง

สาเหตุของการจัดระเบียบสังคม

การจัดระเบียบสังคมเกิดจากสาเหตุสำคัญดังต่อไปนี้

๑. ความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมอย่างสงบสุขไม่มีความขัดแย้ง หรือความวุ่นวาย (สุพิศวง ธรรมพันธา, ๒๕๔๓ : ๕๕)

๒. ความเข้าใจร่วมกันในกฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติที่บุคคลควรยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

๓. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ซึ่งรวมถึงความผูกพันซึ่งกันและกัน การร่วมมือ การแข่งขัน ความขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคม ความสัมพันธ์เหล่านี้จะเป็นไปตามแบบอย่างซึ่งจะขึ้นอยู่กับระเบียบบรรทัดฐาน สถานภาพ และบทบาทของบุคคลที่ติดต่อสัมพันธ์กัน ซึ่งบุคคลจะมีสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกัน (สุพัตรา สุภาพ, ๒๕๔๒:๒๐)

จากสาเหตุและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการเมือง การปกครอง ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น ต้องมีการจัดระเบียบสังคมใหม่เพื่อให้ทันต่อสภาพของการเปลี่ยนแปลง โดยการตั้งกฎกติการะเบียบแบบแผน กฎหมายที่ทันสมัย เพราะหากสังคมไม่มีกติกาหรือมาตรการทางสังคมลงโทษแก่บุคคลหรือกลุ่มคนแล้วจะทำให้สังคมไร้ระเบียบ ทำให้ระบบและโครงสร้างทางสังคมเสียหายก่อให้เกิดปัญหาสังคมอย่างมากมาย ยากต่อการควบคุมทางสังคม ฉะนั้นสมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ กติกาที่ทุกคนได้มีสัญญาต่อกันเพื่อความเป็นปึกแผ่นทางสังคมโดยรวม

รูปแบบของการจัดระเบียบสังคม

สังคมและกลุ่มต่าง ๆ ย่อมมีแบบของความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะ ดังจะเห็นแบบของการจัดระเบียบสังคมจากจารีตประเพณีหรือกฎเกณฑ์สำคัญที่ใช้ควบคุมสังคมว่าเป็นชนิดใดและสถานภาพอะไรเป็นสถานภาพหลัก Broon and Selzinck (๑๙๗๗) สรุปว่า รูปแบบของการจัดระเบียบสังคมจำแนกออกได้ ๕ แบบ ตามทฤษฎีทางสังคมวิทยาคือ

๑. แบบเครือญาติ (Kinship) ได้แก่การจัดระเบียบที่ใช้บรรทัดฐานและสถานภาพในระบบครอบครัวเป็นหลักของความสัมพันธ์ เช่น ผู้อาวุโสในวงศ์เครือญาติเป็นผู้นำหรือมีอำนาจ ใช้กฎของความสัมพันธ์ฉันเครือญาติควบคุมความประพฤติของมวลสมาชิก เป็นลักษณะของการจัดระเบียบสังคมแบบดั้งเดิม สังคมเผ่า สังคมชนบท สังคมจีนโบราณ หรือสังคมของชุมชนอิสลาม เป็นต้น

๒. แบบนายกับบ่าวหรือแบบจงรักภักดี (Fidality) ได้แก่การยึดถือความสัมพันธ์โดยความผูกพันฉันท์นายผู้มีพระคุณกับบ่าว หรือข้ารับใช้ผู้ซื่อสัตย์ เช่นในระบบศักดินาของไทยโบราณ ระบบฐานันดรศักดิ์สมัยอยุธยา ธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ความจงรักภักดีเหล่านี้หากฝ่ายผู้รับใช้นายไม่ปฏิบัติตามหรือฝืนคำสั่งต้องได้รับโทษทัณฑ์ถึงชีวิต

๓. แบบชั้นวรรณะหรือสถานภาพ (Class and Status) หมายถึงความสัมพันธ์ที่มีกฎเกณฑ์แน่นอน ตามสถานภาพที่กำหนดติดตัวอย่างถาวร (Fixed Status) เช่น ระบบวรรณะของชาวอินเดีย สังคมญี่ปุ่นโบราณที่แบ่งคนเป็นเจ้าขุนมูลนายหรือซามูไรฝ่ายหนึ่งกับพวกสามัญชนฝ่ายหนึ่ง แต่ละฝ่ายมีกฎเกณฑ์บังคับการใช้ชีวิตของตน และจำกัดขอบเขตของความสัมพันธ์กันชัดเจน

๔. แบบพันธสัญญา (Contract) คือความสัมพันธ์ที่เกิดจากข้อตกลงที่สองฝ่ายกระทำเป็นสัญญาต่อกันโดยมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน เช่น สัญญาคู่ค้า สัญญาร่วมทุน สัญญายุติสงคราม หรือสัญญาอื่น ๆ ที่กลุ่มคน องค์กรกำหนดขึ้นในสังคม

๕. แบบองค์การหรือระบบ (Bureaucracy) เป็นลักษณะของสังคมสมัยใหม่ที่สมาชิกสังคมอยู่ร่วมกันจำนวนมาก เช่น บริษัท หน่วยงานราชการ กองทัพ รัฐบาล และองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งองค์กรเหล่านี้ บุคคลในองค์กรใช้ชีวิตอยู่ภายใต้ กฎ ระเบียบ กติกา กฎศีลธรรม กรอบของกฎหมาย ผู้มีอำนาจคือฝ่ายบริหารจัดการมืออาชีพสมาชิกแต่ละคนถูกแยกออกไปตามหน้าที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความสัมพันธ์กันตามระบบสายงาน มีเครือข่าย การปฏิบัติงานอย่างชัดเจน นักสังคมวิทยาบางคนมองว่าสังคมแบบนี้ทำให้คนกลายเป็น "มนุษย์องค์การ" (Organinzation man)

ประเภทของการจัดระเบียบสังคม

การจัดระเบียบสังคมมีหลายประเภทแต่ในที่นี้จะเสนอเฉพาะประเภทที่สำคัญคือ บรรทัดฐานทางสังคม และสถานภาพเท่านั้น

๑. บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบแผน พฤติกรรม หรือค่านิยมที่สังคมกำหนดให้บุคคลยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน เป็นมาตรฐานว่าการกระทำใดถูกหรือผิด

ควรและไม่ควร ยอมรับได้และยอมรับไม่ได้ บรรทัดฐานเป็นสิ่งที่อยู่ในความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่คอยควบคุมบังคับให้เรากระทำสิ่งที่ควร บรรทัดฐานจึงเป็นวัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์ชนิดหนึ่งที่คนในสังคมกำหนดขึ้น และรับรู้ร่วมกัน

กล่าวได้ว่าบรรทัดฐานก็คือความคาดหวังทางสังคมเกี่ยวกับการทำต่าง ๆ ของบุคคลให้อยู่ในกรอบหรือแนวทางการแสดงออกในรูปแบบที่ถูกต้องดีงามสนองต่อการจัดระเบียบสังคมมนุษย์อย่างมีแบบแผนเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข ตรงกันข้ามหากสังคมไม่มีบรรทัดฐานที่กำหนดขึ้นแล้วสมาชิกในสังคมคงอยู่กันอย่างสับสนวุ่นวายไม่มีที่สิ้นสุด

๒. บรรทัดฐานกับการควบคุมทางสังคม (Norms and Social Control) สังคมดำรงเป็นปึกแผ่นอยู่ได้ เพราะมีบรรทัดฐานซึ่งเป็นทั้งข้อห้าม และอนุญาตให้บุคคลกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมบางอย่าง นั่นคือ ถ้าพฤติกรรมใดสร้างความเดือดร้อนให้บุคคลอื่นในสังคมก็จะเป็นข้อห้าม แต่ถ้าเป็นพฤติกรรมที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นในสังคมก็จะเป็นข้ออนุญาต สภาพสังคมที่เรียกว่ามีบรรทัดฐานคือ คนส่วนใหญ่ยังปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณี กฎศีลธรรม และกฎหมาย สังคมที่ไร้บรรทัดฐาน โดยสิ้นเชิง เช่น การละเมิดสิทธิ การไม่เคารพต่อกัน การสนับสนุนกลุ่มคนให้ต่อต้านอำนาจรัฐ ให้ข้าราชการหยุดงานทั่วประเทศการกระทำอย่างนี้ เราเรียกว่า "ภาวะไร้บรรทัดฐาน" (Normslessness)

ในยุคที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเราจะพบว่าเป็นสังคมที่เกิดภาวะสังคมที่ไร้ระเบียบ ผู้คนไม่ค่อยยึดถือจารีตประเพณี กฎศีลธรรม และกฎหมาย มีการประพฤตินอกลู่นอกทางกันมากเกือบทุกสถาบันทางสังคม ลักษณะเช่นนี้ ทางสังคมวิทยาเรียกว่า "ปรากฏการณ์ทางสังคม" (Social Phenomena) ในที่สุดสังคมก็จะปรับตัวสู่ภาวะปกติได้ คือ มีกฎเกณฑ์เป็นแบบแผนที่ยึดถือ ปฏิบัติกันทั่วไป ระเบียบสังคมเป็นไปได้เพราะมีกลไกการควบคุมให้สมาชิกปฏิบัติตาม

การควบคุมทางสังคมทำได้หลายวิธี วิธีหนึ่งคือการให้คุณและให้โทษ (Sanctions) ได้แก่การลงโทษผู้ฝ่าฝืนและให้รางวัลแก่ผู้ปฏิบัติตาม การควบคุมทำให้สองทางคือที่เป็นทางการ (Fomal Control) และไม่เป็นทางการ (Informal Control) นอกเหนือจากสองวิธีดังกล่าววิธีการสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้บุคคลเกิดจิตสำนึกในการควบคุมตนเอง (Internal Control) เพราะเห็นว่าบรรทัดฐานเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม นอกจากนี้ยังมีวิธีอื่น ๆ เช่น ขู่ให้กลัวในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์

บาป กรรม นรกเป็นต้น ผู้ที่มีส่วนในการควบคุมทางสังคมมีตั้งแต่ตัวเอง ครอบครัว ตำรวจ ศาล ศาสนา และองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงและโดยอ้อม

ประเภทของบรรทัดฐาน

ในสังคมหรือในกลุ่มย่อยทางสังคมมีบรรทัดฐานต่าง ๆ มากมาย อาจจำแนกประเภทของบรรทัดฐานได้ตามลักษณะของวิธีการควบคุมที่นำมาใช้กับผู้ที่ฝ่าฝืน ประกอบลักษณะที่มาและความสำคัญของบรรทัดฐานนั้น ๆ ตามเกณฑ์ดังกล่าวสามารถแยกบรรทัดฐานออกเป็น ๓ ประเภทคือ (๑) ธรรมเนียม (Folkways) (๒) กฎศีลธรรม (Moral Rules) และ (๓) กฎหมาย (Laws)

๑. ธรรมเนียม (Folkways) ได้แก่ แบบแผนปฏิบัติในเรื่องชีวิตประจำวัน เช่น มารยาทในการพูด การรับประทาน การแต่งกาย ตลอดจนการปฏิบัติตนที่เป็นปกติวิสัยของคนส่วนใหญ่ในสังคมซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสม การฝ่าฝืนธรรมเนียมไม่ถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรง สมาชิกทุกคนในสังคมเป็นผู้ควบคุมให้ทุกคนปฏิบัติตามธรรมเนียม วิธีการที่ใช้ลงโทษคือ การซุบซิบ นินทา การหัวเราะเยาะ การตำหนิติเตียน เป็นต้น ธรรมเนียมจึงเป็นบรรทัดฐานที่ไม่มีอำนาจบังคับเคร่งครัดนัก บุคคลสามารถเลือกปฏิบัติให้ตึงหรือหย่อนได้ค่อนข้างมาก และมักปรากฏว่าในปัจจุบันนี้มีผู้ฝ่าฝืนหรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนกันมาก โดยเฉพาะสังคมยุคข่าวสารข้อมูล

๒. กฎศีลธรรม (Moral Rules) เป็นบรรทัดฐานที่ถือว่าสำคัญในความรู้สึกทั่วไปของคนในสังคม เพราะกฎศีลธรรม เป็นกฎทางสังคมเป็นตัวกำหนดการกระทำใดว่าถูกหรือผิด ดีหรือชั่ว การฝ่าฝืนกฎศีลธรรมส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม โดยเหตุที่กฎศีลธรรมเป็นกฎที่บัญญัติขึ้นโดยคำสอนของศาสนา บางประเทศนำเอาข้อบัญญัติทางศาสนามาเขียนเป็นกฎหมายของบ้านเมือง เช่น ประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม ในส่วนของพุทธศาสนาไม่มี การบัญญัติไว้ดังเช่นศาสนาอิสลาม แต่ถึงกระนั้นก็ตามการบัญญัติกฎหมายก็ต้องไม่ขัดกับหลักศีลธรรมอันดีของสังคมและประชาชน กฎของศาสนาจึงนับได้ว่าศักดิ์สิทธิ์ใครจะละเมิดมิได้ สังคมที่มีความหลากหลายศาสนาจำต้องมีความเคารพไม่ดูถูกรังเกียจและประณามศาสนาอื่นว่ามีความเชื่อและปฏิบัติอย่างงมงายไม่ได้ เพราะจะทำให้สมาชิกในสังคมเกิดความขัดแย้งและนำไปสู่ความรุนแรงถึงขั้นเกิดสงครามระหว่างศาสนาดังที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต

๓. กฎหมาย (Laws) กฎหมาย คือ บรรดาข้อบังคับของรัฐ หรือประเทศ ที่ใช้ควบคุมหรือบังคับความประพฤติทั้งหลายของบุคคลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกัน ถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามก็มีความผิดและถูกลงโทษ กฎหมายอยู่ลำดับเดียวกับศาสนาและจรรยา คือเป็นปรากฏการณ์ทางชุมชน (Phenomenal Social) ซึ่งหมายถึงชุมชนหรือกลุ่มชนที่รวมกันเป็นสังคมหนึ่ง ๆ นั่นเอง ตรงกับสุภาษิตว่า "ที่ใดมีสังคมเกิดขึ้นที่นั่นย่อมมีกฎหมายเกิดขึ้นเช่นกัน"

กฎหมายเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของทุกคน โดยสภาพบุคคลเริ่มตั้งแต่คลอดและอยู่รอดเป็นทารกก็มีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ได้ตามที่กฎหมายกำหนดจนกระทั่งตาย การเรียนรู้กฎหมายจึงมีประโยชน์อย่างมาก

พัฒนาการทางสังคมและบ่อเกิดกฎหมาย

เมื่อสังคมไร้ระเบียบกฎเกณฑ์ จึงจำเป็นต้องสร้างระเบียบกฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาของสังคม พัฒนาการดังกล่าวนำไปสู่กฎเกณฑ์ทางกฎหมายได้ ๒ แนวทางคือ

๑. กฎเกณฑ์ของสังคมที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ยึดถือปฏิบัติกันจนคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง กลายเป็นกฎหมายสังคมที่เรียกว่า "จารีตประเพณี" ต่อมาจารีตประเพณีพัฒนาเป็นกฎหมายไม่เป็นลายลักษณ์อักษรและกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้

๒. กฎเกณฑ์ของสังคมที่มนุษย์คิดค้นหรือสร้างขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาของสังคม แต่ละอย่างแต่ละประเภท แต่ละสถานการณ์ของความจำเป็นอย่างเร่งด่วน กฎเกณฑ์นี้บัญญัติขึ้นโดยผู้นำทางสังคม ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็น "กฎหมายลายลักษณ์อักษร"

ดังนั้น เมื่อมนุษย์มารวมตัวกันก็เกิดความขัดแย้งกันและเอาเปรียบกัน แม้มนุษย์เกิดมาโดยสภาพไม่เท่าเทียมกัน แต่สิทธิตามธรรมชาติย่อมเท่าเทียมกัน เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิเสรีภาพในร่างกาย ความเสมอภาพ เช่น สิทธิที่ไม่มีผู้อื่นล่วงละเมิดในสิทธิส่วนตัว เป็นต้น

บทสรุป

การจัดระเบียบสังคม ก็คือการสร้างบรรทัดฐาน แบบแผน ปฏิบัติ แบบแผนพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ซึ่งเชื่อมโยงในการดำเนินชีวิตของสมาชิกให้มีความมั่นคงอย่างเป็นระบบและสมานฉันท์ เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ลดการเผชิญหน้าต่อกันของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม การจัดระเบียบ

ทางสังคมเป็นการควบคุมทางสังคมให้เกิดความเป็นปึกแผ่น เกิดสันติสุขของวัฒนธรรมที่มนุษย์ร่วมกันสร้างขึ้น เพื่อประโยชน์ในการใช้ชีวิตร่วมกัน และเป็นแนวปฏิบัติต่อกันในสังคมตามที่สมาชิกทุกคนคาดหวังไว้นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

วัชรา คลายนาคร. **สังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๓๐.

สนธยา พลศรี. **หลักสังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

อุบล เสถียรปกิรณกรณ์. **สังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ ม.ป.พ., ๒๕๓๓.

อาคาร ๙๒ ปี ปัญญานันทภิกขุ

20. □□□□